नुव्यूहतीति श्रुतत्वात् (३.५.१.३३) दिशं-दिशमनु विभागेनोहति प्रेरयति चतुरस्रामुत्तरवेदिं कर्तुमिति हरिस्वामिनः · तां वै युगशम्येन विमिमीतऽइति (३.५.१.२४) श्रुतत्वात् शम्यामात्रीमित्युक्तम् [ततश्चोत्तरवेदिः] द्वात्रिंशदङ्गुला समचतुश्रा । उत्तरवेदेः प्रमाणान्तरमाह ·

वितृतीयामपरिमितां युगमात्रीं यजमानदशपद्यां वा ॥३३॥ विकल्पे · वाशब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते । वितृतीयामिति वेदेस्तृतीयभागसंमितामित्यर्थः · यत्प्रमाणायां वेदावुत्तरवेदिः क्रियते तद्वेदिक्षेत्रं सर्वं क्षेत्रफलेन चतुरश्रीकृत्य त्रिधापहिय्यैकं तृतीयं भागं पृथक्कृतुरश्रीकृत्य तत्प्रमाणामुत्तरवेदिं कुर्यात् · तदुपायश्च शुल्वकृतोक्तः (२) पदं तिर्यङ्मानी त्रिपदा पार्श्वमानी तस्याक्ष्णया रज्जुर्दशकरणीति · एवं च क्षेत्रफलेन दशपद्या भवति दशपद्यैव दशपदेत्युच्यते पद्यापदयोः पर्यायत्वस्य दृष्टत्वात् द्वादशाङ्गुलं पदम् । केचिच्च दशपद्यामिति पुरुषप्रमाणां शतपदक्षेत्रफलामाहुः कुतः तां वै युगमात्रीं वा सर्वतः करोतीत्यतः सर्वत इत्यनुवर्तमाने यजमानस्य वा दश-दश पदानीति (३.५.१.३४) श्रुतेः अतश्च सर्वतः सर्वासु दिक्षु दश-दश पदानीत्यर्थो भवति परिशिष्टकारवचनस्य तु शाखान्तरप्रालम्बवचनं मूलं भविष्यति · हरिस्वामिनस्त्विमां श्रुतिं पदं तिर्यङ्मानीत्यादिपरिशिष्टकारवचनानुरोधेनैव व्याख्यातवन्तः तथा हि युगप्रमाणां चतुर्ष्वपि पार्श्वेषु करोति अथवा यजमानस्य दश-दश पदानि सर्वतः करोति कथम् पदं तिर्यङ्मानी त्रिपदा पार्श्वमानी यस्य क्षेत्रस्य तस्य याक्ष्णया तया यन्मीयते रज्ज्वा तद्दशपदं भवति तानि च प्राच्यां पिण्ड्यमानानि दश भवन्ति दक्षिणतोऽपि प्रत्यगुदक्चेत्येवं यजमानस्य दश-दश पदानि सम्पाद्यानि एकशतविधेऽप्येवमेवाग्निवेदिमानं करिष्यति सा यावत्येषा सप्तविधस्य वेदिस्तावतीं चतुर्दश कृत्व एकशतविधस्य वेदिं विमिमीतऽइति (१०.२.३.७) अथाग्नेर्विधा अष्टाविंशतिः प्राञ्चः पुरुषा अष्टाविंशतिस्तिर्यञ्च इति (१०.२.३.११) चेति ॥ उत्तरवेदिः सधर्मिका सोमे समाम्नाता[1] · उत्तरवेदिशब्दश्च संस्कारवाची अतोऽत्र नामधेयेन ते सर्वऽउत्तरवेदिसंस्कारा इह प्राप्यन्ते · तत्र

---

१) See ३.५.१.१२. ff.